

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до статті 49 Кримінального кодексу України щодо
удосконалення порядку обчислення строків давності притягнення до
кримінальної відповідальності»
*(реєстр. № 15354 від 26.06.2026)**

***Анотація.** В інформаційній довідці досліджується доцільність удосконалення порядку обчислення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, а саме запровадження додаткових підстав для зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, у контексті законопроєкту за реєстр. № 15354 від 26.06.2026 (далі - законопроєкт).*

Розглядається відповідність законопроєкту основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного Кримінального кодексу України, міжнародним зобов'язанням України.

***Ключові слова:** притягнення до кримінальної відповідальності, строки давності, зупинення перебігу строків давності, корупційні кримінальні правопорушення, військова служба.*

Вступ

Ефективне функціонування інституту строків давності притягнення до кримінальної відповідальності є важливою складовою забезпечення принципів правової визначеності, справедливості та невідворотності кримінальної відповідальності. Водночас застосування цього інституту має враховувати особливості розслідування та судового розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень, насамперед корупційних, які за своєю природою часто характеризуються високим рівнем латентності, складністю виявлення, значним обсягом доказової бази, використанням складних фінансових схем та можливістю впливу на хід кримінального провадження.

Чинна редакція статті 49 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачає зупинення перебігу строків давності лише у разі ухилення особи від досудового розслідування або суду.

У контексті виконання міжнародних зобов'язань України щодо запобігання та протидії корупції особливого значення набуває забезпечення реальної можливості притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності незалежно від тривалості розслідування чи судового розгляду, якщо така тривалість обумовлена об'єктивними обставинами або процесуальною поведінкою учасників провадження. Міжнародні антикорупційні стандарти передбачають необхідність створення ефективних правових механізмів, які унеможливають уникнення відповідальності виключно внаслідок впливу строків давності у складних корупційних справах.

У зв'язку з цим предметом законодавчої дискусії є питання вдосконалення порядку обчислення строків давності притягнення до

кримінальної відповідальності, зокрема шляхом розширення переліку підстав для зупинення їх перебігу у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. Запропоновані зміни спрямовані на запобігання випадкам уникнення кримінальної відповідальності через тривале провадження, а також на забезпечення балансу між правами особи та суспільним інтересом у належному розслідуванні та судовому розгляді корупційних злочинів.

Основна частина

Метою законопроекту визначено «забезпечення невідворотності кримінального покарання за вчинення умисних кримінальних правопорушень, підвищення ефективності судового розгляду та усунення законодавчих прогалин, які дозволяють правопорушникам уникати відповідальності шляхом штучного затягування судового процесу».

У зв'язку з цим, частина друга статті 49 КК України (в редакції законопроекту) доповнюється додатковою підставою зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, зокрема у зв'язку з військовою службою особи, що вчинила кримінальне правопорушення, досудове розслідування якого здійснюється детективами НАБУ або яке було направлено до суду прокурором САП. Окрім того, пропонується правило щодо початку зупинення перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення тяжких або особливо тяжких корупційних кримінальних правопорушень та відновлення перебігу давності.

Підтримуючи удосконалення законодавства в частині запобігання зловживання правами в кримінальному провадженні, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Чинні законодавчі акти не містять прямої вказівки на призов підозрюваних/обвинувачених на військову службу під час мобілізації, на особливий період. Така можливість передбачена підзаконним урядовим актом¹, в якому зазначено, що на військову службу під час мобілізації, на особливий період, з поміж інших, можуть бути призвані:

підозрювані або обвинувачені особи, які під час досудового розслідування або судового розгляду тримаються під вартою, крім тих, що підозрюються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених статтями 115, 146-147, 152-156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 Кримінального кодексу України. Зазначені особи, стосовно яких скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, повинні невідкладно, але не пізніше 48 годин з дня оголошення ухвали про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, з'явитися до відповідного територіального

¹ Питання проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період : постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/560-2024-%D0%BF#Text>

центру комплектування та соціальної підтримки за задекларованим/zareєстрованим місцем проживання;

підозрювані або обвинувачені особи, до яких під час досудового розслідування або судового розгляду застосовано інший захід, ніж запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, крім тих, що підозрюються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених статтями 115, 146-147, 152-156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258-262, 305-321, 330, 335-337, 401-414, 426-433, 436, 437-442 Кримінального кодексу України, за наявності ухвали слідчого судді про скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

У свою чергу, корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до КК України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу (Примітка до статті 45 КК України).

Порівняння вказаних норм засвідчує, що при вчиненні кримінальних корупційних правопорушень, передбачених статтями 191, 210, 354, 357, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України, є можливість мобілізації підозрюваних/обвинувачених у цих кримінальних корупційних правопорушеннях.

У пояснювальній записці до законопроекту не наведено статистичних даних чи прикладів правозастосовної практики, коли підозрювані/обвинувачені у вчиненні кримінальних корупційних правопорушень були призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період і щодо яких вплив строк давності притягнення до кримінальної відповідальності. Це не дозволяє оцінити масштабування негативності явища (фіктивної мобілізації), яке, на думку суб'єктів законодавчої ініціативи, буде подолано пропонованими у цьому законопроекті змінами.

Інститут давності притягнення до кримінальної відповідальності традиційно пов'язаний із *поведінкою особи, яка перешкоджає* притягненню до відповідальності (ухилення від слідства чи суду), або з об'єктивною неможливістю здійснювати кримінальне провадження. І таке зупинення не залежить від виду кримінального правопорушення.

Запропонована норма фактично створює нову підставу зупинення строків давності, яка *не пов'язана* з протиправною поведінкою особи. Проходження військової служби є виконанням конституційного обов'язку, а не формою ухилення від правосуддя. Тому виникає питання щодо відповідності обраного підходу загальній концепції статті 49 КК України.

Також, слід зазначити, що оскільки законопроект поширює зупинення строків не лише на мобілізованих, а й на осіб «прийнятих на військову службу за контрактом», виникає ситуація, за якої держава дозволяє обвинуваченому укласти контракт, а потім зупиняє перебіг строків давності на весь період

служби і фактично створює особливий режим кримінального переслідування, який може тривати невизначено довго.

Окрім того, що пропонується в кримінальному законі (частині другій статті 49) у визначенні кримінальних правопорушень користуватись відсилочною нормою до КПК України щодо розуміння, які кримінальні правопорушення розслідуються НАБУ і щодо яких процесуальне керівництво здійснює прокурор САП, що не властиве нормопроектуванню кримінальних норм, варто зазначити, що і до підслідності НАБУ належать не лише кримінальні корупційні правопорушення (наприклад, статті 206-2, 209, 211 КК України, а за чинним механізмом мобілізації підозрюваних/обвинувачених, визначеним згаданою постановою Кабінету Міністрів України, при вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 255, 255-1 КК України, взагалі не передбачено можливості мобілізації чи призову на військову службу підозрюваних/обвинувачених у їх вчиненні).

Стаття 280 КПК України містить вичерпний перелік підстав для зупинення досудового розслідування, серед яких військова служба не значиться. Законопроект прив'язує зупинення строку давності до факту зупинення судового провадження. Але на початку речення йдеться про «досудове розслідування яке здійснюється детективами НАБУ». Отже виникає логічна суперечність і внутрішня неузгодженість пропонованої редакції.

Також має місце алогічність третього речення пропонованої редакції частини другої статті 49 КК, яке перебуває ту взаємозв'язку із першим, а не другим реченням цієї норми (у редакції законопроекту).

Вказівка в абзаці другому статті 49 КК України (в редакції законопроекту) лише на тяжкі або особливо тяжкі корупційні кримінальні правопорушення створює непорозуміння чому аналогічний механізм не застосовується до: воєнних злочинів; злочинів проти основ національної безпеки; терористичних злочинів; інших особливо тяжких злочинів. Такий підхід вказує на вибіркове правове регулювання та потребує додаткової аргументації. Окрім того, частина четверта статті 49 КК України вже передбачає спеціальне правило для особливо тяжких злочинів, за які може бути призначене довічне позбавлення волі. Тому виникає питання, як співвідноситиметься новий механізм автоматичного зупинення давності після направлення обвинувального акта до суду з існуючими спеціальними правилами статті 49 КК України.

Положення щодо набрання чинності законопроекту не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновки

Запропоноване зупинення перебігу строків давності у зв'язку з проходженням військової служби лише у кримінальних провадженнях, що належать до компетенції НАБУ/САП, має, на нашу думку, ризики нерівного правового становища обвинувачених, які перебувають у тотожних умовах мобілізації та зупинення судового провадження, але притягуються до відповідальності за кримінальні правопорушення, підслідні іншим органам досудового розслідування. Такий підхід потребує додаткового обґрунтування з огляду на принцип рівності перед законом та заборону необґрунтованої диференціації правового регулювання.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*